

I. DÜNYA SAVAŞI'NDA İZMİR BOMBARDIMANI (5-9 Mart 1915)*

Alper BAKACAK**

Öz

I. Dünya Savaşı'nın Türkiye açısından askeri tarihi incelendiğinde İtilaf güçlerinin, İzmir ve çevresini, hem savaş gemileri hem de savaş uçakları ile birçok kez bombardımana tabii tuttukları görülecektir. Bu bombalamaların ilki 5 Mart 1915 tarihinde, Çanakkale Deniz Harekâtı'nın hemen öncesinde, çoğunluğu İngiliz savaş gemilerince gerçekleştirilmiştir.

İngiliz Amirallik Dairesi tarafından planlanan bu harekâtı yürütmek için, Suriye kıyılarında bulunan, Euryalus adlı sancak gemisi komodoru Amiral Peirse, 2 Mart 1915'de görevlendirilmiştir. Bu görev için Çanakkale açıklarından İzmir kıyılarına gelecek olan iki adet İngiliz savaş gemisi ile birlikte üç savaş gemisi ile hareket etmesi söz konusu olacak olan Amiral Peirse'in hedefleri İzmir Limanı ve çevresidir.

İngiliz donanmasının İzmir Bombardımanı Harekâtını gerçekleştirilmesinde üç amacı olduğu söylenebilir. Bunların ilki İzmir Limanı'nı, Osmanlı deniz gücü (özellikle denizaltıları) için kullanılmaz hale getirmektir. Bu sayede Çanakkale Boğazı harekâtından önce cephenin arka tarafından gelebilecek bir saldırıya karşı önlem alınmış olacaktır. İkinci amaç ise XIX. yüzyıl ortalarından beri Doğu Akdeniz'in önemli ticari merkezlerinin başında gelen, özellikle ihracat limanı olarak Osmanlı ekonomisine artı değer üreten bir merkez olan İzmir'in ekonomisine darbe vurmaktır. Üçüncü amaç ise psikolojik harekâttir. Bombardımanın yoğunluğuna bakıldığında burada İngilizlerin asıl amacının İzmir'i işgal etmek değil, İzmirliileri aynı zamanda psikolojik olarak olumsuz şekilde etkilenmelerini sağlamaktır.

Bombardıman 9 Mart gününe kadar sürmüştür. Harekâtın sonunda Amiral Peirse, İzmir Valiliği ile temasa geçerek İzmir'deki Osmanlı askeri savunma tesislerin tamamen tahribini ve limanın kendilerine teslim edilmesini talep etmişlerse de dönemin İzmir Valisi Rahmi Bey bu istekleri reddetmiştir. Bu reddedişe rağmen İngilizler bu taleplerde çok da ısrarcı olmadan çekilmişler ve asıl hedefleri olan Çanakkale harekâtına ağırlık vermişlerdir.

Anahtar Kelimeler: İzmir, İngiltere, İzmir Limanı, Amiral Peirse, İzmir Valisi Rahmi Bey.

* Bu yazı, 12-15 Kasım 2015 tarihinde İzmir'de TTK tarafında düzenlenen *Uluslararası I. Dünya Savaşı Sempozyumu*'nda sunulan aynı adlı bildirinin genişletilerek makale formatında hazırlanmış halidir.

** Öğr. Gör., Dr., Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
(bakacak@ankara.edu.tr), (<https://orcid.org/0000-0003-4397-828X>).

THE BOMBARDMENT OF IZMİR IN WORLD WAR I (MARCH 5-9th 1915)

Abstract

When military history of Turkey in World War I is studied it can be seen that Izmir and its surroundings were subjected to bombings many times by both battleships and warplanes of Allied forces. The first bombing had been done just before Dardanelles Campaign by the majority of English Battleships on March 5th, 1915.

On March 2nd 1915 Admiral Peirse, the Commodore of the flagship Euryalus that was located on the shores of Syria, was assigned to carry out this mission planned by the British Admiralty Office. For this task two other British Battleships coming to Izmir shores from Gallipoli would join Admiral Peirse's command. These three battleships' target were Port of Izmir and its surroundings.

It can be stated that The British Navy's bombardment of Izmir had three objectives. First was to make sure the port of Izmir becomes nonfunctioning for Ottoman Naval Forces, especially for submarines. By doing so any attacks coming from the rear of the front before the Dardanelles Operation would be prevented. The second objective was to strike a blow to the economy of Izmir which had been one of the most important commercial centers in the Eastern Mediterranean producing surplus for the Ottoman economy as an export port since the mid-19th century. The third objective is in the form of psychological operations. Considering the intensity of the bombardment the main purpose of the British was not to occupy Izmir but to lower the morale of its residents.

The Bombardment lasted until March 9th. At the end of the operation Admiral Peirse contacted Governor of Izmir, Rahmi Bey, and requested for Ottoman military defense facilities to be destroyed and Port of Izmir to be handed over. Even though all these requests were rejected by Governor Rahmi Bey the British retreated without being too persistent on their demands and concentrated on their main objective which was the Dardanelles campaign.

Keywords: Izmir, UK, Port of Izmir, Admiral Peirse, Governor of Izmir, Rahmi Bey.

Giriş

Türkiye'de I. Dünya Savaşı üzerine yapılan çalışmaların birçoğu Çanakkale Savaşları üzerinedir. 1915 yılının neredeyse tamamını kapsayan, birçok safhaları olan bu savaşların kendine has destansı yanlarının olması, Çanakkale'nin savunulmasının devletin devamı için olağanüstü bir öneme sahip bulunması ve Türk tarafının zaferi ile sonuçlanması bu çalışmaların yoğun şekilde yapılmasında etkili olmuştur.

Çanakkale Savaşları üzerine yapılan bu çalışmaların literatürde bu derece geniş bir yer tutmasına karşın, aynı günlerde gerçekleşen, ülkenin diğer bölgelerine yönelik saldırılar, nispeten önemsiz görülmüş ve araştırmacıların ilgisinden uzak kalmıştır.

Bu saldırıların belki de en önemlilerinden biri 5-9 Mart 1915 tarihlerinde gerçekleşen ve İzmir gibi Osmanlı Devleti için çok önemli bir şehrin İtilaf güçlerinin savaş gemilerince bombardımana tabii tutulmasıdır ki bu çalışma İzmir Bombardımanı'nın nasıl bir siyasi süreçte gerçekleştiğini, askeri yönünün nasıl geliştiğini, İzmir kamuoyu açısından etkilerinin neler olduğunu ve sonuçlarını tartışacaktır.

Bilindiği gibi Ağustos 1914'de, o günlerde "Büyük Savaş" diye anılan, I. Dünya Savaşı başladığında Osmanlı Devleti, Balkan Savaşı'nın ağır hezimetini henüz üzerinden atamamış durumdaydı. Devletin Üsküp, Selanik, Manastır gibi önemli merkezleri elden çıkmıştı. İngiltere ve Fransa'nın bu Büyük Savaş öncesi, Osmanlı'nın ezeli rakibi Rusya ile birlikte hareket etmeye başlamasının bir sonucu olarak görülebilecek Balkan hezimetini, Osmanlı'nın II. Abdülhamit döneminden beri gelişmekte olan Almanya ilişkilerine daha da önem vermesine neden olmuştu. Osmanlı ile Almanya'nın giderek yakınlaşmasının bir sonucu olarak 2 Ağustos 1914'de İstanbul'daki Alman elçisi ile Rusya'ya karşı bir savunma ittifakı, Sait Halim Paşa Hükümetinin bazı Nazırlarının bilgisi bile olmadan, tam bir gizlilikle oluşturuldu. Bu ittifakın önemli bir özelliği Rusya'ya karşı bir savunma işbirliğinin dışında Rusya'nın Almanya ve Avusturya'ya karşı savaş açması durumunda, Osmanlı'nın da kendisini savaş halinde sayacak olmasıydı.¹

Savaşın Avrupa'da başlamasının ardından daha ilk günlerden itibaren, Almanya'nın önde gelen siyasi ve askeri liderleri, Osmanlı'nın savaşa dâhil olması hususundaki kendi beklentilerini her fırsatta gündeme getirmekteydiler. Bab-ı Âli'de ise işler biraz karışıktı. Kabine üyeleri arasında, giderek artan şekilde tarafsızlık yanlıları ağır basmaya başlamışlardı. Ayrıca Osmanlı'nın savaş için henüz hazırlıklarının tamamlanmamış olması ve Bulgaristan ile Romanya'nın savaş karşısında ne gibi bir politik durum takınacaklarının belirsizliği, Alman politikacılarının Osmanlı'nın savaşa girmesi konusunda yapacakları zorlamaları olumsuz yönde etkilemekteydi.²

İşte böyle bir ortamda Alman donanmasına bağlı Goben ve Breslau'nun Türk boğazlarından geçerek Osmanlı'ya sığınması ile yeni bir durum ortaya çıktı. Bu iki zırhlının Osmanlı Donanmasına katıldığından kısa denebilecek bir zaman sonra, 29 Ekim 1914'de Karadeniz'deki Rus kıyılarına sürpriz bir deniz harekâtı düzenlendi. Böylece yukarıda anılan 2 Ağustos protokolü işlev kazanmış ve Osmanlı geri dönülmez şekilde Büyük Savaş'a katılmış oldu.³

Bu yaşanan gelişmenin ardından İngiltere, Osmanlı'ya 30 Ekim tarihinde bir ultimatom verdi ve Akdeniz'de faaliyet gösteren İngiliz filosunun başında bulunan Koramiral Secville Carden'den, İngiltere elçisinin İstanbul'dan derhal

1 Pierre Renouvin, *Birinci Dünya Savaşı Tarihi (1914-1918)*, çev. Adnan Cemgil, c.I, Altın Kitaplar, İstanbul, 1968 s. 273.

2 Ulrich Trumpener, "Turkey's Entry into World War I: An Assessment of Responsibilities", *The Journal of Modern History*, vol. 34, no. 4, The University of Chicago Press, Dec. 1962, ss. 370-371.

3 *A.g.m.*, s. 369.

ayrılması için gerekli hazırlıkların yapılmasını istedi. Hemen ardından ise İngiliz askeri gücü Osmanlı'nın Rus limanlarını bombardımana tabi tutmasına misilleme olarak, benzer şekilde davranarak, 1 Kasım 1914'de iki İngiliz destroyeri İzmir Limanına saldırdı ve bu sırada Türk donanmasına bağlı bir mayın gemisi battı. İzmir'e yönelik düzenlenen bu saldırı İngilizlerin I. Dünya Savaşı göz önünde bulundurulduğunda Osmanlı'ya karşı düzenlediği ilk saldırıdır. Ardından da aynı günün geç saatlerinde Amiral Carden'e Çanakkale Boğazı'nın girişindeki kaleleri, geniş çaplı ve etkili olacak şekilde bombardımana tabi tutması emri verildi ve 3 Kasım sabahı bu bombardıman iki İngiliz Kruvazörü tarafından gerçekleştirildi.⁴

1. Osmanlı Devleti'nin Savaş Dışı Bırakılması Planı

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşına dâhil olması, İngiltere açısından Süveyş Kanalı ve Hindistan yolu dolayısıyla hayati önem taşıyan Mısır'ın tehdit altında olması da demektir. Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesine vesile olacak olan Goben ve Breslau'nun Çanakkale Boğazını geçerek yarattığı kriz ortamında İngiliz ve Fransızlar da Yunanistan toprağı olan Limni Adasına büyük bir filo getirip hem Çanakkale'yi hem de İzmir'i kontrol etme ihtiyacında olmuşlardı.⁵

İngilizler, Osmanlı'nın Kasım 1914'de savaşa girdikten sonra Ocak 1915'de Süveyş Kanalı üzerine harekete geçmesine karşı öncelikle Doğu Akdeniz'in kontrolünü sağlamaları gerektiğine inanıyorlardı. Bunu yapabilmek için Mısır'a Avusturya ve Yeni Zelanda'dan askerlerin sevk edilmesini bile göze alacak şekilde geniş ölçekli düşünmek durumundaydılar.⁶

Mısır'ı kaybetme olasılığını yakından hissederek Osmanlı'nın savaşa Almanya'nın yanında dâhil olmasının ne büyük bir tehdit olduğunu kısa zamanda anlayan İngiltere ve en yakın müttefiki Fransa, Osmanlı'nın bir an önce savaş dışına çıkartılması gerektiği konusunda fikir birliğine vardılar. Aynı zamanda Bolşevik Devrimi'ne varacak olan siyasi karışıklıklar ve güçlü muhalefetin faaliyetleri yüzünden Rusya'nın da İngiltere ve Fransa'nın desteğine ihtiyacı vardı. Rusya ile İngiltere arasında diplomatik görüşmeler sıklaştı ve 1914'ün Kasım ayı boyunca yürütülen görüşmeler sonucu Boğazlar üzerine bir antlaşmaya vardılar.⁷

4 Bu harekâtın 19 Şubat 1915'de benzeri şekilde tekrarlandığını anılarında belirten dönemin İngiliz Deniz Bakanı Winston Churchill, Çanakkale Boğazındaki Osmanlı savunmasının zayıf olduğunun bu hücumlar sırasında ortaya çıktığını düşünmeye başladıklarını söylemektedir. Bkz. Winston Churchill, *The World Crisis*, The Macmillian Company of Canada, Toronto, 1923, ss. 540-541

5 Afif Büyüktuğrul, *Osmanlı Deniz Harb Tarihi*, C. IV, İstanbul, Deniz Basımevi, 1974, s..412

6 Churchill anılarında Doğu Akdeniz'in kontrolünü sağlamak için Okyanuslar dâhil uygun olabilecek tüm savaş gemilerinin bu bölgeye sevk edilmesine çalışıldığını anlatıyor. "kasım ayının ikinci ve üçüncü haftası, *Swistsure* ve ona bağlı filosu ile Fransız *Requin* ve Rus *Askold* savaş gemileri Süveyş Kanalı'nı savunmak için geldiklerinden bahseder. Bkz. Churchill, *a.g.e.*, s. 544.

7 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. C. Jay Smith. Jr., "Great Britain and the 1914-1915 Straits Agreement with Russia: The British Promise of November 1914", *The American Historical Review*, vol. 70, no.4, Oxford University Press, Jul., 1965.

Bu bağlamda Ocak 1915 gibi erken bir tarihte harekete geçen İtilaf güçleri, çeşitli planlar üzerinde çalışmaya başlamışlardı bile. Yapılan toplantılar sonucu İngiltere'nin Deniz Bakanı Winston Churchill, Savaş Konseyi Sekreteri Albay Maurice Hankey ve Maliye Bakanı David Lloyd George aynı fikirde uzlaştılar: hedef Çanakkale'yi ele geçirmektir. Eğer İtilaf güçleri bu planlarını başarı ile uygulayacak olurlarsa, bu büyük bir zafer olacak ve Osmanlı Devleti'nin teslim olmasıyla müttefiklerini kaybedecek olan İttifak güçlerine ise ciddi bir darbe vurulacaktı. Bunlara ek olarak da Karadeniz'e ulaşacak olan İtilaf güçleri bazı tarafsız Balkan devletlerini de kendileriyle birleşmeye zorlayabileceklerdi.⁸

Görünürde tüm sorunları çözecek olan planın ayrıntılarına baktığımızda sayfalar şu şekilde belirmektedir. Öncelikle bu planın uygulayıcısı İngiliz-Fransız savaş gemilerinden oluşan deniz filosu olacaktır. Bu birleşik deniz filosu, Çanakkale Boğazı'nı geçmek için zorlayacaktır. Bu harekâtı Yunan ordusuna bağlı üç tümenin İstanbul üzerine ilerleyerek desteklemesi planlanıyordu. Ancak Rusya'nın desteği olmadan bu ilerleme mümkün gözüküyordu. Aynı zamanda bu harekâtı yürütecek olan İngiliz-Fransız filosunun çeşitli zorluklarla karşılaşması da söz konusu olabilirdi. Bundan dolayı da kapsamlı bir harekât planı hazırlamak ve bu sayede hareket edilmek zorunluluğu vardı. Rusya ile de istişare edilerek bir deniz harekât planı hazırlandı ve Şubat-Mart 1915'de İtilaf filosu tarafından icra edilmek üzere harekete geçildi.⁹

Bu plana göre öncelikle Çanakkale Boğazı deniz güçleri kullanılarak geçilmeye çalışılacaktı. Amiral Carden'in Kasım 1914'de gerçekleştirdiği saldırılara karşı Osmanlı güçlerinden beklenildiği derecede mukavemet görmediklerini düşünen İngilizler, savaş gemileri ile Boğazın rahatlıkla kontrol edilebileceğine inandılar. Zaferden öyle emindiler ki 3 Mart'ta savaş meclisi Çanakkale boğazının donanma tarafından ele geçirilmesinden sonra Rusya hükümeti ile beraber takip olunacak olan yeni bir harekât planını yürürlüğe koymak için hazırlanmaya başlamışlardı.¹⁰

Denebilir ki, Kasım 1914'ten başlayarak Şubat 1915'in sonuna kadar, Dedeoğlu'ndan İzmir körfezine uzanan, Kuzey Ege kıyıları itilaf donanması tarafından abluka altına alınmıştı. Henüz savaş dışı olması dolayısıyla hukuken kullanıma açık olmaması gereken Yunanistan'ın, özellikle Çanakkale'ye yönelik saldırılarda ikmal temin etmek için çok elverişli bir konumda olan Limni Adası,

8 Tim Travers, "Liman von Sanders, the Capture of Lieutenant Palmer, and Ottoman Anticipation of the Allied Landings at Gallipoli on 25 April 1915", *The Journal of Military History*, vol.65, no.4, Society for Military History, Oct. 2001, s. 965.

9 *A.g.m.*, s. 965.

10 Bu plana göre Tuna nehri suyolu kullanılacaktı. İngilizler, planlarının işleyeceğinden o kadar emindiler ki Amiral Carden'e Marmara Denizi'ne geçer geçmez takip edeceği harekâtın rotaları hakkında yeni talimatlar gönderildiği gibi *Severn, Humber ve Mersey* adlı üç monitörün de Tuna'da hazır olmaları emri verilmişti. Bkz. Julian S. Corbett, *Naval Operations, History of the Great War Based on Official Documents*, vol. II, The Naval & Military Press Ltd., Unkfield, 2005, ss. 184-185.

İtilaf donanmasının bir ana üssü haline gelmişti. Yine, İzmir Körfezi'nin hemen önünde yer alan Kösten Adası (Uzunada) ve Ayvalık yöresine hâkim konumdaki Midilli Adası da İtilaf kuvvetlerince kontrol edilmekteydi.¹¹

İşte böyle bir ortamda 5 Mart 1915'te Amiral Carden'in bizzat yönettiği ve birçok İngiliz ve Fransız gemisinin de katıldığı Çanakkale Boğazı'nı koruyan tabyaları ve bataryaları etkisiz hale getirmek için ilk kapsamlı bombardıman harekâtı gerçekleşti. Deniz uçaklarının da desteği alınarak yürütülen harekâttan tüm gayretlere rağmen netice alamayacaklarını 8 Martta düzenledikleri son saldırı sonrası anlamışlardı.¹²

Çanakkale'ye ilk kez bu denli kapsamlı bir saldırı harekâtı düzenlenedursun, ikinci olarak da İzmir hedefteydi ki Çanakkale harekâtı sürerken İzmir'de de bir başka hareket icra ediliyordu.

2. Bombardıman Öncesi İzmir

Yukarıda değinildiği gibi Çanakkale'ye yönelik kapsamlı denebilecek ilk saldırılar yaşanırken aynı günlerde İngilizlerin de İzmir'e saldırımları bu iki harekâtın birbiri arasında benzerlikler olduğuna bir işaret olarak görülebilir. Ancak İzmir'in kendine has stratejik özellikleri de vardı.

İzmir günümüzde de olduğu gibi, XIX. yüzyıldan başlayarak giderek gelişen limanı ve verimli hinterlandıyla Osmanlı'nın en önemli kentlerinden biri haline gelmişti. Sanayi Devrimi sonrası, bölgede pamuk ve tütün tarımının yapılmasıyla giderek stratejik önemi artmış, doğal limanı ile de ihracat olanaklarına sahip olduğu anlaşılmıştı.¹³ İngiliz Dışişleri'nin de desteği ile kurulan İngiliz sermayeli, Osmanlı İzmir-Aydın Demiryolu Şirketi vasıtasıyla bölgenin önemi daha da arttı. 1856 yılında yapımına başlanan ve 10 yıl sonra hizmete açılan bu demiryolu İngiliz sermayesinin Anadolu'daki tek kontrol edebildiği demiryolu olması bakımından da önemliydi.¹⁴ İzmir-Aydın Demiryolu ve onun üzerinden yürüten ticaret dolayısıyla birçok İngiliz aile İzmir'de yaşamaktaydı. Bu sebeplerden dolayı İngilizler için önemi diğer Osmanlı kentlerine nazaran hayli fazla olarak görülebilecek İzmir'e saldırımları bu bağlamda ilgi çekici olsa gerekir.

Bu saldırının öncelikli nedeni olarak Çanakkale'deki İtilaf güçlerinin düzenlediği harekâta karşı denizaltı ile karşılık verilmesinden duyulan endişeydi. Çeşitli zamanlarda parça parça, Almanya'dan İstanbul'a denizaltılar

11 Sabri Sürgevil, "Çanakkale Savaşları ve İzmir", *Askeri Tarih Bülteni*, y.15 sy: 28. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Şubat 1990, s. 91.

12 Bu harekâtın safhaları için bkz. Corbett, *a.g.e.*, ss. 185-195.

13 Bu konuda geniş bilgi için bkz. Mübahat Kütükoğlu, "Osmanlı Dış Ticaretinin Gelişmesinde İzmir Limanı ve Gümrüklerinin Rolü", *İzmir Tarihinden Kesitler*, İzmir Yayıncılık, İzmir, 2000.

14 Dış politika açısından İzmir'in önemini ortaya koyan önemli çalışmalardan biri için bkz. D. McLean, "British Finance and Foreign Policy in Turkey: Smyrna-Aidin Railway Settlement 1913-1914", *The Historical Journal*, vol. 19, no. 2, Cambridge University Press, Jun. 1976.

gönderilmekte olduğu bilgisi İngilizlerde vardı. Her ne kadar bunlar tam olarak doğrulanamasa da, Adriyatik'te Alman denizaltılarının varlığından Fransız donanmasından aldıkları bilgiler ışığında emin olan İngilizler, İzmir'in olası bir denizaltı üssü olmasına imkân vermemek için harekete geçmişlerdi.¹⁵

Enver Ziya Karal da, İngilizlerin, Alman denizaltıları ile ilgili endişelerinin İzmir bombardımanında etkili olduğuna katılırken buna ilaveten neden İzmir sorusuna şu şekilde cevap vermişti:¹⁶

"İzmir Limanı bu bölgedeki hareketleri gözetebilecek bir meokide idi... İzmir İstanbul'dan sonra Türkiye'nin en büyük kentiydi. Ticaret bakımından önemi ondan da fazlaydı. Çanakkale deniz savaşlarının sarpa sardığı sırada Türklerin dikkatini İzmir'e çevirmek ve oradaki kuvvetlerinden bir kısmını çekmelerini sağlamak için de bombardıman gerekli görülmüştü."

Peki, böyle bir saldırıya İzmir ne derece hazırды? Büyük Savaş'a Osmanlı'nın dâhil olmasından da önce ileride yaşanması muhtemel saldırılar için gerekli hazırlıkların yapılması için İzmir Valiliği görevlendirilmişti. Bu görevlendirmede olası bir düşman işgal teşebbüsünde şehrin nasıl savunulacağı hakkında bir çalışma yapılması dahi istenmişti. Görüldüğü gibi Çanakkale'ye bir saldırı nasıl kesinlikle bekleniyorsa İzmir'e de benzeri bir saldırının olacağı çok önceden düşünülmüş ve Boğazda da uygulanan savunma tedbirlerinden biri olan mayınlama, İzmir Körfezi'ne de uygulanmış ve seyrüsefere yasaklanan bölgeler oluşturulmuştu.¹⁷ Bu hazırlıkların boşa olmadığı kısa zamanda ortaya çıkacaktı. Yukarıda da belirtildiği gibi Osmanlı'nın savaşa girmesinin hemen ardından İngilizler ilk tepki olarak İzmir'e saldırmışlar ve 1 Kasım 1914'de bir Osmanlı gemisi Körfez girişinde batırılmıştı.¹⁸ O günden sonra İzmir her an yeni bir saldırıya beklemeye başlamıştı.

Alınan tedbirler bununla da kalmıyordu. En önemli siyasi tedbir ise Rahmi Bey ve Celal (Bayar) Bey'lerdi. Vali Rahmi Bey, o günlerde iktidarda olan İttihat ve Terakki'nin ön plandaki kişilerinden biriydi. İttihat ve Terakki'nin "Merkez-i Umumisi" içinde yer almış ve bu politik zümrede çok yakın olduğu kişiler vardı. İzmir haklı tarafından lider özellikleri ile sevilen bir kişiydi. Yine günün şartlarına göre hem İttihat ve Terakki çevrelerinde etkili bir nüfusa sahip olan hem de görevinde geniş yetkileri olan Celal (Bayar) Bey'in İttihat ve Terakki'nin İzmir Katib-i Mesullüğü'ne getirilmesi siyasi olarak bu şehrin Rahmi Beyle beraber bir diğer gücüydü.¹⁹ Celal Bey, İzmir'e Bursa'dan Talat

15 Corbett, *a.g.e.*, s. 196.

16 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, c. V, TTK, Ankara, 2007, s. 446.

17 Sürgevil, *a.g.m.*, s. 86.

18 Büyüktuğrul, *a.g.e.*, s. 412.

19 Ahmet Mehmetefendioğlu, "Rahmi Bey'in İzmir Valiliği", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c.I, sy.3, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 1993, s. 349 İzmir Bombardımanı esnasında Yenikale Zafer Bataryasında görev alan Behçet Uz anılarında Celal Bey'den şu şekilde söz eder: "Buradaki askerlerin bazı ihtiyaçları oluyordu. O ihtiyaçlar münasebetiyle başvurduğum şahıs da Celal Bey çıktı. Kendisini zaten yakinen

Paşa'nın kişisel isteği ile gelmişti. İzmir'de kısa sürede kendini kanıtladı. Deutsche Bank'ta yetişmiş olan eski bir bankacı olarak İzmir'in ekonomik düzenini Türklerden yana düzelebilmek için çaba sarfedecekti.²⁰

Askeri olarak da yapılan çalışmalar sonucunda İzmir ve Saruhan vilayetleri başta olmak üzere Aydın, Isparta, Muğla ve Antalya mutasarrıflıklarını içine alan 4. Kolordu adıyla yeni bir kolordu kurulmuş ve Pertev Paşa bu kolordunun başına getirilmişti. Seferberlik ilanı ile oluşan yeni birliklerden 11. ve 12. Tümenlerin, 10. Tümen ile birlikte İzmir ve gerisinin savunulması için konuşlandırılmış olan 4. Kolorduyu oluşturuyorlardı. 10. Tümen'in karargâhı İzmir'de, 11. Tümen Denizli'de ve 12. Tümen'in ise karargâhı Burdur'daydı. İzmir'in savunma bölgesi kuzeyde Foça'dan güneydeki Yenikale bataryalarına kadar uzaman bir alandı. Şehir merkezini, 3 jandarma bölüğü ve 4 demiryolu muhafaza g-bölüğü ile bir bölük de Manisa'ndan gelen yeni erat ile savunulması planlanmıştı. Ayrıca Yenikale'den Urla'ya kadar olan bölgeyi Yenikale birliği, Obüs taburu, Jandarma Tabur, Sarayköy Jandarma bölüğü ve iki motorbottan oluşan bir kuvvet ile savunulması düşünülmüştü. Halen mayınlanmış olan körfezin korumak için 11 batarya yerleştirildi. Bunlar Güzelbahçe ile Yenikale arasında yer almaktaydılar.²¹

3. İzmir Bombardımanının Başlaması ve Yaşanan Gelişmeler

İzmir için beklenen büyük saldırı için harekât emri, 2 Mart'ta aldığı talimatname ile Amiral Peirse'ye verilmişti. Bu plana göre arazi işgal edilmesi söz konusu değildi. Karaya çıkartma yapılması kesinlikle yasaklanmıştı. Amiral Peirse'ye verilen görev İzmir istihkâmlarını bombardıman ve tahrip edip, limanı ablukaya alarak yeni bir hücumu açık hale getirmektir. İşte bu görevi yapmak üzere Peirse'nin, *Euryalus* zırhlısıyla Mısır kıyılarından hareket ederek İzmir körfezinde iki muhrip²² ile buluşması planlandı. Bir grup mayın tarayıcı ile deniz uçaklarını taşıyan *Anne Rickmers* ve Fransız filosu ile Suriye'de bulunan Rus *Askold* gemileri de *Euryalus'a* katılacaktı.²³

İngilizler, İzmir limanının iç kesiminin güney cephesinde var olan savunma noktalarının ortalama güçte olduğunu istihbarat raporları uyarınca tahmin ediyorlardı. Bu raporlara göre, Yenikale diğer bir adıyla Hamidiye istihkamı yedi tane 9.4 pusluk kısa menzilli top içerirken, deniz tarafına yakın

---

tanyordum. Bize Anadolu'daki halkı aydınlatma vazifesinde destek olmuş olan Celal Bey bu defa da bir dernek vasıtasıyla bataryanın o günkü askeri ve tıbbi ihtiyaçlarını yemin etmeye başladı ve bu devam etti. Kendisinin büyük yardımlarını gördük" bkz. Behçet Uz, *Atatürk'ün İzmir'i, Bir Kentin Yeniden Doğuşu*, Yay. Haz. L. Ece Sakar, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007, s. 21-22.

20 Yaşar Aksoy, *Bir Kent, Bir İnsan, İzmir'in Son Yüzyılı, S. Ferit Eczacıbaşı'nın Yaşamı ve Hatıraları*, İstanbul, Teknografik Matbaacılık, 1986, s. 126.

21 Celal Öcal, *I. Dünya Harbinde İzmir Körfezi Savunması*, İstanbul, İleri Yayınları, 2015, s. 56.

22 Konu olan bu iki muhrip *Swiftsure* ve *Triumph* olsa gerekir.

23 Corbett, *a.g.e.*, s. 196.

verde ise Zafer adlı bir başka istihkam daha vardı. Burada da azami 12.000 yarda menzilli dört tane 6 pusluk top bulunuyordu. Bu iki istihkâmın arasında bir dâhili bir de harici şekilde döşenmiş mayınlı alan bulunmaktaydı. Bu alan ayrıca projektörler ile aydınlatılıyor ve hafif makineli tüfekler ile korunuyordu.²⁴

Amiral Peirse'in komodorluğunu yaptığı filo, İzmir Körfezine 5 Martta vardı. Hiç vakit kaybetmeden Yenikale istihkâmına hücum etme emri verildi. Üç zırhlının katıldığı bu saldırı ile yaklaşık 1 saat süren bir bombardıman sırasında İngiliz kaynaklarına göre Yenikale'de sessizlik hâkimdi. Herhangi bir karşılık verilmediği gibi diğer istihkâmlardan da herhangi bir karşılık verilmemişti. Bu sayede İngilizler İzmir'i korumakla yükümlü olan istihkâmların ateş gücünü test etmek olanağını bulamamışlardı. Sonraki gün 6 Mart sabahı, mayın tarayıcı gemilerinin, İngiliz muhriplerinden yapılan koruma ateşi ile birlikte harekete geçirilmesiyle, tüm istihkâmlardan ateş açılmaya başlandı. Böylece Türk savunması kendini göstermişti. Öyle farklı yerlerden ateş açılmıştı ki görünüşe göre bu istihkâmlar İngiliz istihbaratını yanıltmışlardı. Bunlardan biri Paleo Burnunda konuşlanmıştı ve 6 pusluk bir batarya ihtiva ediyordu. Diğerisi ise 1 mil kadar batıda yer alan ve bir tepenin ucuna başarılı bir şekilde yerleştirilmiş olan 4.7 pusluk bataryaya sahip olan Bademlik Tabyasıydı. Türk savunması bununla da bitmiyordu, Pelikan Burnu üzerinde de bir sahra topu bataryası konuşlandırılmıştı. Ayrıca doğu tarafından da İngilizlerin tam olarak keşfedemedikleri bazı top bataryaları daha bulunuyordu.²⁵

Yaşanan bu saldırıların İzmir halkında olumsuz psikolojik etki yaratmayı hedeflediği açıktı. İngilizler bir yandan da farklı yollar deneyerek bu baskılarını arttırmaya çalışıyorlardı. İzmir'de yaşayan ve önemli bir tüccar olan İngiliz vatandaşı Eric Whittall aracılığıyla Albay Deeds adında bir İngiliz subayı dönemin İzmir Valisi Rahmi Bey ile gayri resmi bir görüşmede bulundu. İngiliz İstihbarat servisinin bir elemanı olduğu düşünülen Albay Deeds'in Rahmi Bey ile yaptığı görüşmede İngilizlerin yöreye asker çıkartmak istedikleri ve şehirdeki yabancı uyruklu kişilere iyi davranışları ile bilinen valinin buna göz yumması karşılığında aynı Arap yarımadasında I. Dünya Savaşı sonrasında oluşturduklarına benzer şekilde kendisine Prenslük (Emirlik) teklif edildiği bilinmektedir.²⁶ Ancak Rahmi Bey tarafından reddedilen bu teklifin Osmanlı Genelkurmayı için bir tür şaşırtmaca olduğu ve İzmir halkında İngiliz askerlerinin çıkartma yapacağı haberinin kulaktan kulağa yayılarak bir yılgınlık yaratmayı amaçlandığı görülmektedir.

Şehre yönelik İngiliz tehdidinin giderek yoğunlaşmasıyla birlikte tedbirlerin de yoğunlaştığını söyleyebiliriz. İçlerinde önemli ailelerin fertlerinin de bulunduğu İzmir'de yaşayan İtilaf devletleri tebaası olan birçok kişinin Türklerin yoğun yaşadığı mahallelere yerleştirilmesi bu tedbirlerin en ilgi

24 A.g.e., s. 196.

25 A.g.e., s. 196-197. Ayrıca İzmir Limanı'nın savunma noktaları için bkz. Ek-1

26 Mehmetefendioğlu, a.g.m., s. 362.

çekicilerinden biridir. Bu sayede bu kişiler bir tür canlı kalkan gibi kullanılarak, İngilizlerin bombardımanı durdurması ya da en azından azaltması amaçlanmıştı. Olası çıkartma harekâtına karşı da Kordonboyu'na kum torbaları yerleştirilmiş ve bazı top bataryaları ile buranın güvenliği sağlanmaya çalışılmıştı. Ayrıca devriyelerin sayısı artırılmış, Vali Rahmi Bey'in şahsi gayretleriyle halkın panik havasından uzaklaştırılması sağlanmıştı. Bu tedbirler sayesinde, giderek kendini güvende hisseden halkın bir bölümünün yüksek tepelerden bombardımanı seyirlik bir olaymış gibi izlemesi bile söz konusu olmuştu.²⁷

Dönemin İzmir basınının önde gelen temsilcilerinden Ahenk, 21 Şubat 1330 (6 Mart 1915) tarihli sayısında yapılan saldırıları değerlendirirken ilk günkü İngiliz bombardımanının ayrıntılarını verdikten sonra İzmir halkının maneviyatının sağlam olduğunun altını çizerek bu gibi saldırıların herhangi bir sonuca ulaşmadığını yazıyordu. Hemen ertesi günkü 22 Şubat 1330 (7 Mart 1915) tarihli *Ahenk*'te ise bu saldırıların Çanakkale Boğazına karşı yapılan harekâta paralel bir saldırı olduğu ve bir haftadan beri Boğazı zorlayan İtilaf güçlerinin başarısız olmak durumunda kaldıklarını gördükleri için İzmir'i tahrip etmek istediklerini belirtiyordu. Ancak İzmir'e karşı yapılan başarısız saldırının verdiği moralle olsa gerek, gazete "...görülüyordu ki atılan mermiler[in] yüzde biri isabet etmiyor, hatta kaleye bile vasil olamıyordu. Bunu bütün halk seyrediyor, düşmanların bu vaziyetlerini yalnız kaledeki topçularımız değil herkes anlatıyordu" demektedir.²⁸

İzmir'de yaşananlar İstanbul basınında da ilgi ile izleniyordu. İkdam Gazetesi bunlardan biriydi. 9 Mart 1915'de yayınlanan "İzmir Bombardımanı Tafsilatı" başlıklı haberinde yaşanan gelişmeleri günü güne ve saati saatine vermekteydi. Atılan mermi sayıları bile bu haber metninde yer almaktaydı. Bu haberde görgü tanıklarının ifadelerine de yer verilmekteydi.²⁹ Ayrıca ikinci

27 A.g.m., s. 363. İzmir'de o günlerde yaşamış bir levanten olan Grace Williamson'ın günlüğüne 5 Mart 1915'de İzmir'de yaşananları şu şekilde yansıtmıştır. "İzmir Kalesi'ndeki bombardıman. Ah! Heyecanla patlayabileceğimi hissediyorum... ilk atışı ikide duyduk, sonra bir başkasını... Rıhtıma gitmeye ve izlemeye karar verdik. Böyle bir heyecan ki. Tüm İzmir rıhtımda, ancak çok az sayıda kadın vardı. Sporting Club'ın terasına gittik ve oradan izledik. Gülle üstüne gülle. Sesi oldukça farklı. ..neredeyse güllenin havadan geçmekte olduğu sesi duyuluyor. Bombardıman öğleden sonra üçten biraz sonraya kadar devam etti. Sonra durdu ve hepimiz yavaş yavaş evimize döndük...hepimiz ne kadar heyecanlandık. Ancak şehir oldukça sessiz. ..Buca'dan gelenler, silahların gök güriültüsünün orada korkunç olduğunu... söylüyorlar."

Bkz. <http://www.levantineheritage.com/note23.htm> (Erişim tarihi: 20 Mayıs 2019)

28 Birten Çelik, "Çanakkale Savaşı'nın İlk Evresinde İzmir Basını", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c.II, sy.4-5, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (1994-1995), s. 12.

29 "Eveelki gün bombardımana iştirak eden düşman gemileri üç tane idi. Yanlarından torpidodan ziyade gambota benzeyen birer bacalı, ikişer direkli siyaha bürünmüş beş tane ufak gemi bulunuyordu. Büyük gemilerin ikisi ikişer direkli, ikişer bacalı ve tabyalı, diğeri dört bacalı, iki direkli ve tabyasızdır. Bu dört bacalı en büyük olup cesametine ve sistemine bakılırsa mutlaka dretnot olması lazım gelir. Bunun iki bacasından birinin bandırası İngiliz'dir. Bandıraları gözümle gördüm ve bundan şüphem yoktur. Diğer iki bacalının bandırasını fark edemedim. Mamafih Fransız olması pek ziyade muhtemeldir. Çünkü ateş ettikçe top ağızından çıkan duman beyaz ve sarımtırak idi. Hâlbuki diğer gemilerin dumanı siyah idi. Bundan başka bunun boyası diğerlerinkinden açıktır. Bugünkü bombardımanı yapan yine işbu gemilerdir." Bkz. İkdam, 24 Şubat 1330, (9 Mart 1915) Ek-2

sayfada yer alan “En Son Haber” köşesinde ise yine İzmir bombardımanı yer almaktaydı: “Dün gece düşman filosu kalemize seksen bir mermi attı. Bugün de on buçukta yine bombardımana başlayarak bir tanede yüz elli sekiz mermi attı. Bir Rus kruvazörü bu sabah Urla istihkâmını topa tutarak bir müddet ateş etti. Bir müddet tevekiden sonra bad’ül zaman üç buçukta tekrar ateşe başladı. Bombardıman devam ediyor. Hasarat ve telefât yoktur” denilmektedir.³⁰

İzmir halkının bu gibi yılgınlıkta olmadığı İkdâm'da da yer almıştı: “Düşmanın taarruzunu pek büyük bir itidal-i dem ile karşılayan İzmir ahalisinde metanet ve azim müdafaası son derecedir. Bircümle Matbuat, şehrin sonuna kadar müdafa olunacağı tarzında verilen kararı şiddetle alkışlayarak: “ya namusla öleceğiz veya şerefle yaşayacağız” diyorlar. Makam-ı Vilayet tarafından neşrolunan beyanname üzerine acze ve muhaderat-ı dâhile çekilmektedirler. Şehirde sükûn hükm-ü fermadır.”

Donanma Dergisi'nde de İzmir'in bombalanmasının konu edildiği görülmektedir. 2 Mart 1331 (15 Mart 1915) tarihli sayısında Ahenk'e benzer ifadelere rastlanmaktadır.³¹

“İzmir dahi düşmanın hedef-i taarruzu olmuştur. Maddi hasarın adem-i vukuuna tabii kimse imkan veremez. Fakat akla ilk gelen bu hücumdan çıkacak neticenin dahi tayinidir. Zaten düşmanda bu neticenin hiç olduğunu pek güzel takdir ettiği içindir ki her hücumunun gayesiz olduğunu faaliyet ile anlatıyor. Kale; ne kadar mert ise, İzmir de o kadar çalışıyor. Makam-ı vilayet ahiren neşir ettiği bir beyanname ile Aydın vilayetinin düşman hücumuna karşı vazifeyi pek güzel anlatmıştır”

Donanma Dergisi'nde yerini bulan bu Vilayet Beyannamesi Vali Rahmi Bey tarafından kaleme alınmıştı. 24 Şubat 1330 (9 Mart 1915)'da ilan edilen ve bir gün sonra İzmir basınında yer alan beyannameye Rahmi Bey şu ifadelerle yer vermişti.³²

“Düşman gemileri kalemize istihkamlarımıza taarruzda devam ediyor. Avn-i hakla bu taarruzlarının kendilerine pek pahalıya mal edilmesi ve şehrin müdafaası sevgili kumandanlarımız ve bil-cümle kahraman zabitan ve askerlerimiz tarafından temin edildiğinden bütün vesait-i müdafa ve istimal, sonuna kadar müdafa sebat edilecektir. Kalede yapılmakta olan müdafaanın bir aynı ve hatta daha müthişliği İzmir'de yapılacak, şehir baştanbaşa düşman kanıyla boyanacak, düşmanlar maksatlarına nail olamayacaklardır.

“İzmir şehrinin saha-yı harb olması halinde Osmanlılığın tarihi şan ve şerefiyle mütenasib bir surette vuku bulacak hareket-i askeriye esnasında ahaliyi gayr-i müsellaha ve bilhassa kadın ve çocukların, yağacak güllerin atacağı kurşunların tesirinden masun kalması nokta-i nazarından bunların şimdiden dahile gitmeleri muvaffaktır. Gerek İslam ve Hıristiyan bil-cümle Osmanlılara ve bi-taraf düvel-i ecnebiye tebaasına dâhilde şimdiden gidip, yerleşecekleri mahallelerde kendilerine her surette teshilât ve

30 İkdâm, 24 Şubat 1330 (9 Mart 1915) Bkz. Ek-3

31 http://www.donanmatarihi.com/wp-content/uploads/2014/11/0486_0037-85_Page_02.jpg

32 Mehmetefendioğlu, a.g.m. s. 364. Bu beyanname ayrıca İkdâm Gazetesi'nin 26 Şubat 1330 (11 Mart 1915) tarihli sayısından da yer almıştır.

muavenet icrası bil-cümle memurine tebliğ edilmiştir. Şehir muharebesinde bütün vazifesi müdafaa-i vatandan ibaret kalacak olan kuway-ı hükümetten o sırada sekam şehirle uğraşmaya pek de vakti olamaz.

“Binaenaleyh öyle bir hal vukuunda düşmanın layık olduğu derecede kahır ve tedmiri hususunda hükümeti tamamen gaileden azade bir halde bulundurmuş olmak ve kendini her türlü tehlikeden azade kılmak üzere halkımızın gailerini ile şimdiden dâhile gitmelerini ordunun bu kutsi vazifesini bu suretle de teshil etmelerini tavsiye ederim”

Anlaşılabacağı gibi Vali Rahmi Bey teslim olmayı hiç düşünmüyordu.³³ Ayrıca bu beyannameden çıkan sonuçlardan biri de, 5 Marttan beri süre gelen bombardımanın ardından bir çıkartma harekâtının Vali tarafından kesinlikle beklenildiğini göstermektedir. Oysa yukarıda da değinildiği gibi Amiral Peirse’a verilen talimatta özellikle karaya çıkılmaması gereği vurgulanmıştı. Bombardıman devam ederken de İngiliz Deniz Bakanlığından aldığı telgraf ile emir Amirale tekrarlanmıştı. Bu telgrafta diplomasi kullanılarak İzmir limanının kontrol edilebileceği bu maksatla bombardımanın devamı istenmiştir.³⁴

7 Mart günü Amiral Peirse komutasındaki donanma yeniden saldırıya geçecekti. Sabahtan geç saatlere kadar Türk bataryalarının menzili dışındaki gemiler bombardımanı sürdürdüler. Bir Fransız uçağı İzmir üzerinde keşif uçuşu yaptı. Açılan savunma ateşine rağmen Fransız uçağı keşif faaliyetini bir saat kadar sürdürdü.³⁵

İzmir Bombardımanını yabancı basın da yakından takip ediyordu. *The New York Times*, 14 Mart 1915 tarihli sayısında Havas ajansından aldığı bilgiye göre altı savaş gemisi tarafından desteklenen bir filonun İzmir Kalelerini bombardımana tuttuğu haberini vermişti. Haberin detayında ise ünlü İngiliz zırhlısı *Triumph*’ın bu filoya katıldığını ve yaşanan çarpışmalarda hafif yaralandığını da belirtmekteydi.³⁶ Ayrıca daha kapsamlı bir haber 16 Mart günü *The New York Times*’da yine yer almıştı. Londra merkezli kaynaklara dayalı olarak verdiği habere göre bir Yunanlı okul müdürünü kaynak olarak göstererek detaylı bir şekilde salı günü (9 Mart 1915) bombardımanı okuyucularına duyurdu. Buna göre bir zırhlının İzmir’in bir kaç mil açığında “İkiz Biraderler” tepelerinde yer alan Türk kale ve bataryalarına ateş açtığını, ayrıca iki zırhlının da bir mayın tarama gemisini korumak için o sırada harekâta bulunduğunu yazmaktaydı. Bombardımana iki zırhlının daha katıldığı ve kaleleri ağır bir şekilde bombaladıkları yazılmıştı. Bu haberin devamından Rus *Askold* kruvazörünün de İzmir’e yönelik bu bombardımana katıldığı belirtilmişti.³⁷

33 Bombardımanın yaşandığı günlerde halk arasında, Vali Rahmi Bey’in “şehri yakarım, fakat teslim edemem” dediği bilinmektedir. Bkz. Naci Gündem, *Günler Boyunca, Hatıralar*, İzmir, İlhan Gümüşayak Matbaası, 1955, s. 51.

34 Colbett, *a.g.e.*, s. 197-198.

35 Celal, s. 63. Bu gelişme *The New York Times*’ın 16 Mart 1915 tarihli sayısında da yer almaktadır.

36 *The New York Times*, 14 Mart 1915. Bkz Ek-4.

37 *The New York Times*, 16 Mart 1915. Bkz. Ek-5

Bir başka Amerikan gazetesi İzmir Bombardımanı ile ilgili haberlere ise şu şekilde yer vermişti:

“İngiliz Doğu Hint Donanması tarafından bir Asya kenti olan İzmir'in topa tutulması devam etmektedir. Tuğamiral Peirse'in filosu Fransız savaş gemisi ve mayın tarama gemisi gibi küçük gemiler ile de güçlendirilmiştir.”

“Atina'dan gelen habere göre yaklaşık 200.000 kişinin yaşadığı İzmir'de tüm siviller [bombardıman sırasında] tepelere kaçmıştır. İzmir garnizonuna bağlı 35.000 asker şehrin dışında mevzilenerek İzmir-İstanbul demiryolunu korumaktadır...”

Bu habere göre ayrıca, müttefik donanmasının İzmir'e karşı giriştiği ciddi saldırı, Atina gazetelerine savaşa girmek için cesaret verdiği de belirtilmişti. *“Şu anda müttefikler ile el ele Türkiye'yi işgal edebileceklerini iddia ediyorlar. Yunanistan hürslerini gerçekleştirerek savaş sonrası İzmir'in mülkiyetini elde edebilir.”*³⁸

Devam etmekte olan harekâtın istenilen etkiyi veremediğini İngilizler de gözlemleyebiliyordu. Amiral Peirse, Londra'ya gönderdiği raporda, dört gündür süren bombardımanın neticesinde yalnız bir büyük topun düşürüldüğü ve dört sahra topunun tahrip edilebildiğini yazmaktadır.³⁹ İngilizler, şehrin savunmasını kırabilmek için gemilerini istihkâmlara olabildiğince yaklaşarak ateş açmaları gerektiğini anlamışlardı. Ancak bunu gerçekleştirebilmeleri için mayınlı bölgenin temizlenmesi zorunluydu. 8 Martı 9 Mart'a bağlayan gece bu amaçla son bir girişimde bulunuldu. Ancak İzmir'in savunmasını geçemeyen ve Yenikale'in ancak 3000 yardasına kadar bir alanın mayınlarını temizlemeyi başaran İngilizler, bu sırada 285 borda numaralı *Okino* adında küçük bir savaş gemilerinin batmasına da engel olamamışlardı.⁴⁰ Bu geminin batırılması İkdam'da şu şekilde aktarmıştı:⁴¹

“Geçen Pazartesi akşamı-salı gecesi torpil [mayın] muntikasına yanaşmak cürettinde bulunan torpil toplamaya mahsus bir düşman gemisinin battığını battığı... resmen de teyit edilmiştir. Bu baddaki malumat-ı resmiye bervechi atidir: “salı gecesi düşman donanması kale civarına takarrüp ile projektörler üzerine saat yedide ateş açarak yüziyirmi mermi endaaht etmiş ve bu esnada torpil siyadi gemisini ileri sürmüş ise de mezkur geminin ya bataryalarımız tarafından atılan mermiminin isabeti veya torpile çarpması ile gark olduğu mürettebatın canhıraş sedalarından anlaşılmıştır. Bu esnada lehülhamd bataryalarımız ve istihkamlarımız hiç bir hasara uğramadığı gibi efrad-ı cüda zabitimiz yoktur.”

Bu olay dış basında da yankı bulmuştu. *The Evening Sun*, büyük puntolarla verdiği haberin başlığında *“Mayın gemisi İzmir silahları tarafından batırıldı”* demektedir. Gazete, bu gelişmeye rağmen, haberin devamında, İngilizlerin beklenen İzmir işgalinin gerçekleşmesi durumunda ise bunun Sultan'a karşı belirleyici ilk deniz zaferi olacağını söylemekteydi.⁴²

38 *The Day Book*, 8 Mart 1915. Bkz. Ek-6

39 Bu rapor için bkz. *New York Herald*, 9 Mart 1915.

40 Colbert a.g.e., s. 199.

41 İkdam, 1 Mart 1331 (14 Mart 1915)

42 *The Evening Sun*, 9 Mart 1915. Bkz. <https://www.loc.gov/resource/2004540423/1915-03-09/ed-1/?q=admiral+peirse&sp=19&r=0.063,0.293,1.874,1.474,0> (Erişim tarihi: 20 Mayıs 2019)

Her ne kadar dış basın İtilaf güçlerinin zaferini beklese de bu son girişimlerinden bekledikleri yararı bulamayan İngilizler harekâtı ertelemek yoluna gittiler. 9 Mart öğleden sonra, iki İngiliz muhribi ateşkes işaretleri ile istihkâmlara yaklaşmaya çalıştılsa da istihkâmlardan birinin üstlerine ateş açması ile geri çekilmek durumunda kaldılar. Bu ateşkes talebi sonrası saat 15.00'e kadar bekledikten sonra bir deniz uçağı ile keşif yapan İngilizler, kendilerine ateş açılan istihkâma karşı ağır bir bombardımana giriştiler. Yarım saat sonra Urla yönünden gelen ve ateşkes işareti veren bir bot görüldükten sonra gemiler ateşi kestiler. Gelen Vali'nin temsilcisi olan bir Osmanlı subayıydı. Ateşkes isteyen gemilere yanlılık eseri ateş açıldığını söyledi ve dostane bir müzakereye başlandı. Bu müzakere sonucu geçici ateşkesin 11 Mart saat 10.00'a kadar olması kabul edildi. Amiral ayrıca, şehre saldırmayacaklarını ancak bunun için kale ve istihkâmların yok edilmek üzere kendilerine teslim edilmesini ve serbestçe limana girebilmek için mayınlı bölgeden uygun bir yol açılmasını Vali'den talep etti.⁴³

Rahmi Bey'in ateşkesin devamı için vereceğı cevabı almak üzere bir İngiliz arabulucu görevlendirilmişti. Rahmi Bey, bu arabulucuya İngiliz isteklerini reddettiğini bildirdi. Zaten müzakerelerin yürütüldüğü gün yayımladığı Beyannamede de İzmir halkını topyekûn bir savunma savaşına çağırmasından İngiliz isteklerini reddedeceğı de açıklı. Bu safhadan sonra, İngilizlerin aldıkları olumsuz cevaba karşılık ne yapacağı önem kazanmıştı. Bilindiğı gibi, aynı günlerde Çanakkale Boğazı'nı deniz yolu ile geçmek için önemli bir harekât devam ettiren İngilizler, İzmir'i bombardımana tabi tutularak elde edecekleri fazla bir şey olmadığını anlamışlardı. Ateşkesin ilk günlerinde İngiliz Deniz Bakanlığı, Amiral Piers'e verdiği yeni bir direktif ile savaş gemilerinin Çanakkale Boğazı'na gönderilmek üzere hazırlıklara başlamasını istedi. Gerçekten, İngilizler tüm güçlerini toplayarak boğazı zorlamak üzere son bir büyük harekâta, 18 Mart harekâtına, hazırlanıyorlardı. Amiral Carden'in talebiyle *Swiftsure* ve *Triumph* muhripleri, Çanakkale'ye geri çağırıldılar.⁴⁴

Böylece dört gün süren bombardıman İzmir'in zaferi ile son bulmuş oldu. Buna karşın İtilaf güçleri için İzmir hedef olmaktan çıkmayacaktı. İngiliz muhriplerinin ve daha sonra da Fransız uçaklarının şehri tehdit eden düşük yoğunluklu saldırıları, Büyük Savaş'ın sonuna kadar çeşitli aralıklarla sürdü. Ancak hiçbirisi 5-9 Mart 1915 tarihleri arasında yaşanan bombardımanın şiddetinde olmayacaktı.

43 Colbett, *a.g.e.*, s. 199. Amiral Peirse'in Vali Rahmi Bey'e bazı talepleri içeren bir mektup yazdığı ve bu mektubun bir tür ultiatom olarak değerlendirilebilecek yaklaşık 10 maddeden oluştuğu, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yayın organı olan *Tanin Gazetesi'nde* 19 Mart 1331'de (1 Nisan 1915) yayımlanarak iddia edilmiştir. Ayrıca bkz. Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi*, C.III, Kısım: 2, Ankara, TTK, 1955, ss. 94-95.

44 Colbett, *a.g.e.*, s. 200.

Sonuç

İzmir Bombardımanı, öz itibarıyla İtilaf Devletleri'nin Çanakkale Boğazı'nı geçmek üzerine yaptıkları planın bir yan unsuru olarak görülmelidir. Ancak Çanakkale Boğazına yönelik hareket öncesi İngilizlerin İzmir önünde yaşadıkları bu başarısızlık, Çanakkale'de yaşayacaklarının bir ilk belirtisi olarak değerlendirilmelidir. İngilizlerin yaşadıkları bu başarısızlığın belki de en önemli nedeni Osmanlıların her açıdan zayıf olduklarına inanmalarıdır. Ancak olası saldırılara karşı tedbirlerini yerinde ve zamanında uygulayan İzmir, bir büyük tahribattan kendini korumayı başarabilmiştir.

Bu tahribat sadece maddi olmayabilirdi. Bombardımanın İngilizler lehine sonuçlanması ve şehrin teslim olması gibi bir durum yaşanmış olsa Mondros Ateşkesi sonrası Yunanistan'ın İzmir'i işgaline karşı Osmanlı kamuoyunun verdiği tepki göz önüne alındığında özellikle Çanakkale Savaşları öncesi moral olarak büyük bir yıkım olacağı ortadadır. Bu noktada İzmir Valisi Rahmi Bey'in yürüttüğü siyasetin etkisinin altını çizmek yerinde olacaktır. Rahmi Bey, İngilizlerin yoğun baskısına rağmen geri adım atmayarak, İzmir halkını, herhangi bir panik havasına sokmadan, önemli bir liderlik örneği göstererek korumayı bilmiştir.

Görüldüğü gibi 5-9 Mart 1915 tarihleri arasında İzmir'e yönelik gerçekleştirdikleri harekâtları ile gerek diplomatik gerekse askeri açıdan İtilaf güçleri, amaçladıkları etkiyi yaratamamış ve başarısız olarak geri çekilmek durumunda kalmışlardır. Aynı zamanda bu başarısızlık İngilizlerin I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı'ya karşı yaşadıkları ilk başarısızlıktır ki bu açıdan bakıldığında da her yıl artarak büyük coşkuyla kutlanan 18 Mart Çanakkale Deniz Zaferi gibi Türk tarihi açısından önemi olan bir değer taşımaktadır. Ancak üzülmek gerekir ki İzmir Bombardımanı ve bu bombardımana karşı yapılan başarılı savunmayı akademik çevreler dışında duyan ya da bilen yok denecek kadar azdır. Bu durumu da konu üzerine yapılan akademik ve popüler çalışmaların azlığı ile açıklamak mümkündür.

KAYNAKÇA

I. Süreli Yayınlar

İkdam,

New York Herald,

The Day Book,

The Evening Sun,

The New York Times,

II. Kitaplar

AKSOY, Yaşar, *Bir Kent, Bir İnsan, İzmir'in Son Yüzyılı, S. Ferit Eczacıbaşı'nın Yaşamı ve Hatıraları*, İstanbul, Teknografik Matbaacılık, 1986.

BAYUR, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi*, C.III, Kısım: 2, Ankara, TTK (1955).

BÜYÜKTUĞRUL, Afif, *Osmanlı Deniz Harb Tarihi*, C.IV, İstanbul, Deniz Basımevi, 1974.

CHURCHILL, Winston, *The World Crisis*, The Macmillian Company of Canada, Toronto, 1923.

CORBETT, Julian S., *Naval Operations, History of the Great War Based on Official Documents*, vol. II, The Naval & Military Press Ltd., Unkfield, 2005.

GÜNDEM, Naci, *Günler Boyunca, Hatıralar*, İzmir, İlhan Gümüşayak Matbaası, 1955.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, c. V, TTK, Ankara, 2007.

ÖCAL, Celal, *I. Dünya Harbinde İzmir Körfezi Savunması*, İstanbul, İleri Yayınları, 2015.

RENOUVIN, Pierre, *Birinci Dünya Savaşı Tarihi (1914-1918)*, çev. Adnan Cemgil, c. I, Altın Kitaplar, İstanbul, 1968.

UZ, Behçet, *Atatürk'ün İzmir'i, Bir Kentin Yeniden Doğuşu*, Yay. Haz. L. Ece Sakar, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007.

III. Makaleler

- ÇELİK, Birten, "Çanakkale Savaşı'nın İlk Evresinde İzmir Basını", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c.II, sy.4-5, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 1994-1995.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat, "Osmanlı Dış Ticaretinin Gelişmesinde İzmir Limanı ve Gümrüklerinin Rolü", *İzmir Tarihinden Kesitler*, İzmir Yayıncılık, İzmir, 2000.
- McLEAN, D., "British Finance and Foreign Policy in Turkey: Smyrna-Aidin Railway Settlement 1913-1914", *The Historical Journal*, vol. 19, no. 2 , Cambridge University Press, Jun., 1976.
- MEHMETEFENDİOĞLU, Ahmet, "Rahmi Bey'in İzmir Valiliği", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c.I, sy.3, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 1993.
- SMITH, Jay. Jr., "Great Britain and the 1914-1915 Straits Agreement with Russia: The British Promise of November 1914", *The American Historical Review*, vol. 70, no.4, Oxford University Press Jul., 1965.
- SÜRGEVİL, Sabri, "Çanakkale Savaşları ve İzmir", *Askeri Tarih Bülteni*, y.15 sy: 28, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Şubat, 1990.
- TRAVERS, Tim, "Liman von Sanders, the Capture of Lieutenant Palmer, and Ottoman Anticipation of the Allied Landings at Gallipoli on 25 April 1915", *The Journal of Military History*, vol.65, no.4, Society for Military History, Oct., 2001.
- TRUMPENER, Ulrich, "Turkey's Entry into World War I: An Assessment of Responsibilities", *The Journal of Modern History*, vol. 34, no. 4, The University of Chicago Press, (Dec. 1962).

IV. İnternet Kaynakları

<http://www.levantineheritage.com/note23.htm> (Erişim tarihi: 20 Mayıs 2019)

http://www.donanmatarihi.com/wp-content/uploads/2014/11/0486_0037-85_Page_02.jpg (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2019)

EKLER

Ek-1

Ek-2

İkdam, 24 Şubat 1330 (9 Mart 1915)

ازمیر بومباردمانی تفصیلاتی

ازمیرده منتشر آهنگ غزته سنك ۲۲ شباط تاریخلی اسخه سندن :

دودی بومباردمانلره وده سنك ضایعانه دائر مقام ولایت وازد اولان معلومات رسیمه دور :

« بؤگون اوچی انکلیز، بری فرانس اولقی اوزره درت زدهل قرووازوری طرفاندن ازمیر ساحل بطاریلرینه قارشو اوکلدهن اول ساعت یدی ن قرق بشدن طقوزی اون دقبه کچیه قدر آتیش ایدلش، جمآن بئس یوزه قریب صرمی آتیله شدور . خقیف یدی یازدهلی واردور ، مالزه چه تخریبات یوقدر . بطاریه لرمندن برقیسی ایله دشمنه مؤثر برآتیش آچیلدش و دشمن زرهلیسلی و قوع بولان اصابتلرمندن متأثراً منزل خارجه شه چکله که مجبور اولمشلردور . دشمنک برابرنده بولدیردینی وطوریبل سفائی اولدینی اکلایشیلان بئس کیسندن بریسی آتشمزک باشلامسیه بو زمتره قدر کرپله بوب باتمش و صرمتنك برقیسی دیگرلری طرفندن قورتاریله ییلدی کورولمشور . دشمن اوزاقدن ترصدور دوام ایتمکده ، عسکرمنك قوه معنویه سی ثابت مکمل بولمقده دور . »

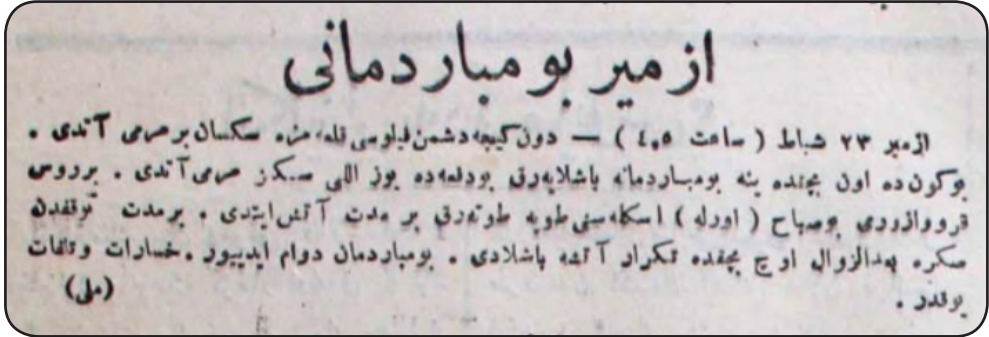
§ مذکور غزته عینی اسخه سنده دخی دیورکه :

« دون صباح ازمیره کلک اوزره اولدهن چقبوب، بومباردمانه باشلامسی اوزرینه یازی بولسه وقتله مجبور ایدلش و آتیش کسلدکدن صکره بولنه دوام ایله شهرمنه گلش اولان موثوق الکلام بری ائدی درحال مطبوعه منه قدر اختیار زحمت ایدوب دون صباحکی بومباردمان حقنده شو تفصیلاتی و بره یوردور :

اولکی کون بومباردمانه اشتراک ایدن دشمن کیلری اوچ دانه ایدی . بالرنده ده - طوریب و دوش زیاده غایبونه بکزه بئس برد باجالی ، ایکیشر دبرکلی ، سیاهه بو یاعش - بئس دانه اوفق کمی بولنیوردی . بؤوک کیلرک ایکسی ایکیشر دبرکلی ، ایکیشر باجالی و طایبه لی، دیگرکی درت باجالی، ایکی دبرکلی و طایبه یزدور . بودرت باجالیسی انک بؤوک اولوب جسمته وسیستنه باقبایرسه مطلقاً دریدنوط اولسی لازم کایر . بؤوک وایکی باجالیسندن بریسنك باندیره صمی انکلیز دور . باندیره لرینی کوزمه کوردم و بؤونده شهیم یوقدر . دیگر ایکی باجالیسنك باندیره صمی فرق ایدمدم . مع مافیه فرانس اولسی پک زیاده محملدر . چونکه آتیش ایشدکجه طوب آغزندن چیقان دومان بیاض و صارمتراق ایدی . حالبوکه دیگر کیلرک دومان سیاه ایدی . بوندن بدهه بؤوک بو یاسی دیگر ککنشدن آچیلدر .

Ek-3

İkdam, En Son Haber, 25 Şubat 1330 (9 Mart 1915)

Ek-4

İkdam, 25 Şubat 1330 (10 Mart 1915)

Ek-5

The New York Times, 14 Mart 1915

THE TRIUMPH AT SMYRNA, TOO **Mysterious Paragraph in Telegram** **to The Times Explained.**

PARIS, Friday, March 12.—A telegram from Athens to the Havas Agency says:

“An allied squadron, reinforced by six more warships, bombarded the forts of Smyrna, which replied. The battleship Triumph was hit, but the damage done was slight.

“Mussulmans living in the coast districts have fled into the interior, and several villages have been evacuated by the Turks.”

The foregoing may refer to a remark in a special cable dispatch sent by a correspondent in the Aegean Sea printed by **THE NEW YORK TIMES** yesterday. After describing the adventures of the British battleship Triumph from Feb. 15 to March 1 in the Dardanelles, the correspondent said:

“Since then the Triumph has seen more brisk moments, which make a stirring yarn that must be held back for good reasons.”

Ek-5

The New York Times, 16 Mart 1915.**SHELLING OF SMYRNA DEADLY,****While the Askold's Bombardment
Made Vudla a Shambles.**

LONDON, Tuesday, March 16.—An account of the operations of the Allied fleet in the Gulf of Smyrna is sent to The Daily Telegraph from Mitylene by a correspondent who cruised around the Gulf in a motorboat and obtained details of the bombardment of Smyrna from a Greek schoolmaster.

The schoolmaster was a refugee on an island from which an excellent panoramic view of the inner bay of Smyrna is obtainable, although the city is nearly sixteen miles distant.

"On Tuesday, the day I arrived here," the schoolmaster is quoted as saying, "one battleship lay a few miles off Smyrna, firing at the forts and the batteries on the two mountain peaks called the 'Twin Brothers,' which lie to the right of Smyrna. Two other battleships protected a fleet of mine-sweepers, while a French cruiser launched a seaplane which flew over the 'Twin Brothers' and reconnoitred above

Smyrna for an hour, despite the gunfire of the Turks.

"Later two other battleships joined in the bombardment, the forts replying vigorously. On Wednesday the firing continued, the havoc being visible in the clouds of dust and stone raised on the land by the bursting shells.

"In the midst of the bombardment the Russian cruiser Askold threaded her way through the islands to a point off Vudla, where the Turks had a battery. At a five-mile range the Askold tried four shots as range-finders. The first shot fell beyond the battery, the second into the sea, the third to the right, and the fourth to the left of the battery.

"That gave the Russian gunners accurate data, and immediately the ship fired a whole broadside, all the shells falling squarely on the battery. These were followed by many others, which completely demolished the battery and left the little town a shambles."

Ek-6

The Day Book, 8 Mart 1915.

TURK FIRE CRIPPLES ALLIES' WARSHIPS—RUSS AND GERMANS IN PROTRACTED BATTLE

London.—French cruiser was put out of action and English cruiser badly damaged during Sunday afternoon's bombardment of Dardanelles, Turkish shells exploded on deck of French warship, killing many of her crew. She steamed slowly out of fighting line with her upper works in flames.

British admiralty officers flatly denied claims of Turks. They asserted that latest official dispatches from Vice Admiral Carden reported the allied fleet bombarding forts at long range, outside fire of forts.

Shelling of Asiatic city of Smyrna has been resumed by British East Indian fleet. Rear Admiral Peirse's squadron has been reinforced by a French warship and a flotilla of smaller craft, including mine sweepers.

Nearly all civilians in Smyrna, a city of 200,000, have fled to the hills, Athens reported. Part of the 35,000 troops in the Smyrna garrison are throwing up entrenchments behind the city to guard the Smyrna-Constantinople railway.

From the gulf of Saros the guns of Queen Elizabeth, directed by aviators, turned on Fort Kilit Bahr.

Inside strait modern Turkish fortifications are maintaining stubborn defense.

Athens.—Early participation of Greece in war on side of allies regarded as a certainty here today.

Public opinion is overwhelmingly behind Former Premier Vellzelos since his resignation Saturday night. It is not believed Zalmas, new premier, will be able to form a cabinet strong enough to maintain Greece's neutrality in face of growing demand for war.

News that allied fleet is making a determined attempt against Smyrna inspired new declarations for war from Athens' newspapers. They asserted that by joining hands with the

allies at this time and invading Turkey, Greece may achieve her ambitions and gain possession of Smyrna at close of war.

Petrograd.—The Germans have taken a violent offensive in southeast Poland around Opoczno and Tomaszof. The right wing of Mackensen's army west of Warsaw is delivering infantry attacks against the Russian positions.

Berlin, via Wireless to London.—Russian night attacks upon Nowomiasto, 50 miles southwest of Warsaw and on road to Tomaszof, repulsed with heavy losses. Germans took 1,500 prisoners and drove enemy back along Pilica river.

Along French-Flanders battle line kaiser's troops have been equally successful. Enemy's aviators have again attacked German positions at Ostend on seacoast, but dispatches contain no mention of damage.

WINTERS' FAMILY CONTINUES TO MULTIPLY

Indianapolis, Ind., March 8.—The Catherine Winters mystery was "positively solved" again today. The little girl, who disappeared from her Newcastle, Ind., home almost exactly two years' ago, is in a convent this time, alive and well. This was the announcement of Robert H. Abel, a detective, who returned today from a two months' search involving Birmingham, Ala.; Little Rock, Ark., and St. Louis.

BURNING LA TOURAINE HEADS TO HAVRE; FIRE CONTROLLED

London, March 8.—Steaming slowly through a dense fog, the burning French liner La Touraine was today reported about 100 miles west of the English channel. Fire in her hold is believed to be under control. Under convoy of the Holland-American liner Rotterdam she will reach Havre either late tonight or tomorrow.